

Оксана МОСІЄНКО

*Кандидат економічних наук, доцент,
Поліський національний університет*

Олена КАШПЕРУК

*Здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Поліський національний університет,
Житомир, Україна
e_kashperuk@ukr.net*

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСТВА В КОНТЕКСТІ АКСІОЛОГІЧНОГО ВИБОРУ СУСПІЛЬСТВА

Особисті цінності є фундаментальною рисою людського буття, яка формує ціннісні установки, мотивації й поведінкові орієнтири людини. Саме ціннісна система визначає, чого індивід прагне, що вважає важливим і значущим. Дослідження аксіологічних засад лідерства свідчить, що лідера є не лише організатором чи керівником, а носієм і формувачем ціннісних орієнтирів, які стають духовною основою розвитку як окремих колективів, окремих людей, так і суспільства загалом. «Цінності лежать у основі будь-якої суспільної організації, вони задають напрямок соціального розвитку та слугують критерієм оцінки поведінки» [1, с. 107]. Лідер, усвідомлюючи цю роль, стає ключовою фігурою у процесі аксіологічного вибору суспільства, допомагаючи сформувати моральні стандарти та пріоритети, що об'єднують індивідів у цілісний соціальний організм.

Психологічні механізми формування лідерства пов'язані з розвитком ціннісної структури особистості, яка стає потужним двигуном мотивації і визначає стиль лідерської поведінки. У дослідженнях аксіології підкреслюється, що «цілеспрямоване керівництво ґрунтується на глибокому розумінні цінностей і здатності їх транслювати в дію» [2, с. 215].

Формування лідерства є складним багатогранним процесом, що охоплює психологічні особистісні особливості та ціннісні орієнтації суспільства. У сучасних соціальних умовах вибір лідера відображає не лише його індивідуальні характеристики, а й аксіологічний вибір суспільства – систему моральних і ціннісних пріоритетів, що є фундаментом соціальної стійкості й розвитку. Психологія розглядає лідерство як взаємодію мотивації, когнітивних ресурсів, емоційної стійкості та соціальної компетентності.

Лідерство характеризується здатністю особистості впливати на групу, формувати спільні цілі та спрямовувати колективні зусилля для досягнення запланованих результатів. Психологічні особливості лідера включають вміння ефективно комунікувати, емпатію, здатність розпізнавати емоції інших та адаптуватись до змін соціального середовища. Ці характеристики є результатом

як природних психологічних здібностей, так і ціннісного виховання, яке залежить від суспільного контексту.

Психологічні дослідження показують, що лідер не лише управляє, а є носієм культурних і моральних настанов, що сприяють об'єднанню членів колективу. Важливою складовою лідерських цінностей є мотивація досягнень, самоідентифікація, здатність до рефлексії власних цінностей і дій, що проявляється у формуванні ефективної стратегії, заснованої на довірі і етичній відповідальності [3, с. 174].

Аксіологічний вибір визначає морально-етичний базис діяльності лідера, його ставлення до відповідальності й пріоритетів у взаємодії з колективом. Водночас, цінності суспільства створюють рамкові умови для виявлення лідерських якостей, показуючи, які лідерські риси підтримуються та які моделі поведінки є неприйнятними. У ситуації соціальних трансформацій здатність лідера адаптуватися до нових аксіологічних норм є запорукою його успіху [2, с. 52]. Сьогодні – це питання відкритості, здатності до колаборації за партнерами та співпраці з підлеглими.

Дослідження психології лідерства у контексті аксіології дозволяють розкрити механізми взаємодії особистості з соціальним середовищем, виявити, яким чином внутрішні мотивації лідера гармонізуються із колективними цінностями. Слід пам'ятати, що лідер не лише керує, а й виступає носієм культурних та моральних настанов, які об'єднують і скеровують на досягнення спільних цілей членів громади.

Аналітика суспільних процесів через призму аксіології дозволяє виявити, які лідерські якості найбільш ефективні у конкретному соціальному середовищі, визначити адаптацію індивідуальних поведінкових моделей до вимог громади. Такий підхід особливо актуальний у періоди соціокультурних криз і реформ, коли ціннісні системи змінюються, стимулюючи появу нового типу лідерства.

Особливу увагу слід приділити процесам самосвідомості та самооцінки, які визначають внутрішню мотивацію лідера та його здатність до рефлексії ціннісних виборів. Психологія лідерства виявляє, що аксіологічний вибір не тільки формує стратегії поведінки, а й виявляє механізми впливу лідера на соціальне оточення, створюючи умови для консолідації цінностей.

Для ефективного управління суспільними процесами необхідно застосовувати міждисциплінарний підхід, інтегруючи психологічні знання про лідерство з аксіологічним аналізом, що дозволяє більш глибоко розуміти мотивації громадян та особисті мотиви лідерів, а також потенціал їхньої соціальної взаємодії.

Важливо також звернути увагу, що лідер, який ігнорує ціннісні аспекти, ризикує втратити довіру і легітимність, що веде до дезінтеграції колективу. Тому формування лідерських якостей неможливе без усвідомлення відповідальності за аксіологічний вибір, адже саме через цінності відновлюється гармонія між індивідуальним і суспільним.

Висновки та практичні рекомендації. Процес формування лідерства має базуватися на гармонізації психологічних особливостей та ціннісних орієнтацій суспільства, де лідер усвідомлює і підтримує систему моральних норм і колективних цінностей. Лише така гармонія забезпечує ефективне управління і соціальну стабільність.

Для практичної реалізації програми формування ефективного лідерства у навчальному процесі підготовки менеджерів, педагогів та політичних лідерів у відповідних закладах освіти рекомендується:

- Впроваджувати у навчальні програми компоненти психологічного розвитку, що стимулюють формування емоційного інтелекту, саморефлексії і ціннісної компетентності у майбутніх лідерів.
- Розробляти наставницькі програми для формування моральної та відповідальної позиції лідерів.
- Використовувати аналітичні інструменти для моніторингу актуальних ціннісних вимог суспільства та розробляти програми адаптації лідерських стратегій до цих запитів.
- Створювати платформи для діалогу між лідерами та громадськістю, що зміцнюють довіру та легітимність влади.
- Пропагувати лідерські моделі, що поєднують особистісний розвиток і культурні цінності, суспільну відповідальність.

Інтеграція психології лідерства з аксіологічним аналізом створює базу для ефективного управління соціальними трансформаціями та підтримки консенсусу в суспільстві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабенко С. М. Аксіологічний вимір соціального розвитку. Київ: Наук. світ, 2018. 320 с.
2. Горбань Л. М. Психологія лідерства: теорія і практика. Київ: Наук. думка, 2017. 256 с.
3. Костюк В. О. Аксіологія суспільних процесів: теорія і методологія. Львів: Видавництво ЛНУ, 2019. 198 с.
4. Тарасенко І. В. Психологічні основи лідерства в умовах змін. Харків: Фактор, 2021. 220 с.